

FIL103 1 Filosofihistorie

Kandidat 1427

Oppgaver	Oppgavetype	Vurdering	Status
1 Generell informasjon - FIL103 29.11.2016	Flervalg	Automatisk poengsum	Lvert
2 Eksamensoppgave FIL103 29.11.2016	Skriveoppgave	Manuell poengsum	Lvert

FIL103 1 Filosofihistorie

Emnekode	FIL103	PDF opprettet	23.08.2017 12:00
Vurderingsform	FIL103	Opprettet av	Emma Hansen
Starttidspunkt:	29.11.2016 10:00	Antall sider	9
Sluttidspunkt:	29.11.2016 14:00	Oppgaver inkludert	Ja
Sensurfrist	201612200000	Skriv ut automatisk rettede	Ja

Section one

1 OPPGAVE

Generell informasjon - FIL103 29.11.2016

Emnekode: FIL103

Emnenavn: Filosofihistorie

Dato: 29.11.2016

Varighet: 09:00-13:00

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

- Ja
 Nei

Eksamensoppgave FIL103 29.11.2016

Besvar én og bare én av følgende to oppgaver.

1. I *Gorgias* hevder Kallikles at lykken er å leve et liv i luksus, tøylesløshet og frihet, mens den konvensjonelle moralen bare er verdiløst vrøvl. Sokrates er uenig. Gjør rede for uenigheten mellom Kallikles og Sokrates, med vekt på Kallikles' skille mellom det som er rettferdig ifølge naturen og det som er rettferdig ifølge konvensjon. Hvem av de to synes du har mest rett? Begrunn svaret.

2. I *Meditasjoner* argumenterer Descartes for at det eneste han kan være helt sikker på, er at han tenker og derfor eksisterer (cogito ergo sum). Ut fra denne sikre erkjennelsen argumenterer han så for at Gud også må eksistere. Gjør rede for Descartes' tankegang, med vekt på den metodiske tvilen han benytter seg av. Synes du denne tankegangen er overbevisende? Begrunn svaret.

Skriv ditt svar her...

BESVARELSE

Oppgave 1

I Platons verk *Gorgias* portretteres Platons læremester, Sokrates i en samtale med fire andre samtalepartnere; følgelig Polos, Chairefon, Kallikles og Gorgias, den store retor. Sokrates og Chairefon ankommer *post festum* etter Gorgias har holdt en retorisk oppvisning for den lille ansamlingen. Sokrates kan tenkes å ha - som filosof - lite reell interesse for disse retoriske oppvisningene, og innleder med dette en Sokratiske dialog, hvor mangt diskuteres, og hvor mye av dette har en særskilt verdi for den filosofiske prosessen. Mange temaer behandles i denne dialogen, blant annet hva retorikken angår, skillet mellom retorikk og sofisme, de ulike kunsters verdi, det gode og ondes moral, og hva det vil si å leve et godt liv.

Av de samtalene som forekommer i selve dialogen, kan Sokrates' samtale med Kallikles sies å være den mest verdifulle av dem alle, da Gorgias nok var sliten etter sin oppvisning, og de øvrige tilstedeværende kom med få innskudd som neppe kan sies å ha ført samtalen i noen nevneverdig retning. Det som gjør nettopp denne samtalen så relevant, er nemlig det polariserte forholdet mellom Kallikles og Sokrates, hvor to svært ulike meninger uttrykkes av to ganske forskjellige menn; Kallikles som det eplekjekke føllet, og Sokrates som den eldre og erfaringsrike vismann.

I denne samtalen - som best kan sies å favne det gode og det ondes natur (og det gode liv for øvrig) - blir vi presentert for to ytterpunkter, hvor Sokrates legger stor vekt på Kardinaldydene (Visdom, rettferdighet, måtehold og mot) og det å holde sjelen ren og fri fra tunge bærer, slik at når en på sin dødsdag står foran dommerne, som ved sin sjel skal skue menneskets skjel - avkledd og naken - kan få dra til de lykksaliges

øyer og delta i det guddommelige fellesskap. Dessverre får vi ikke vite hva Kallikles tenker om livet etter døden, da Sokrates avslutter samtalen med dette, etter at Kallikles har kastet inn håndkleet og mer eller mindre gitt opp diskusjonen. Med hensyn til Kallikles uttrykte moral ville dette vært interessant lesning, da enkelte antikke tenkere ikke nødvendigvis var troende, som eksempelvis var tilfellet blant enkelte stoikere og skeptikere; men nok om det. La oss her analysere Kallikles' standpunkt.

Hva Kallikles *egentlig* mener, kan være vanskelig å finne frem til; da han gjennom samtalen løp går med på en rekke av Sokrates' argumenter, og må forkaste enkelte trosoppfatninger som han innledningsvis ga uttrykk for. Allikevel kommer det klart og tydelig frem (i alle fall ved samtalen's unnfangelse) at Kallikles taler tøylessløsheten og frihetens sak. Kallikles mener at det gode liv består i det å i størst mulig grad realisere seg selv som menneske ved å følge vår natur, som i følge ham er gitt ved begjæret og lidenskapen. Et viktig skille mellom Sokrates og Kallikles' tankegang (som åpenbares for oss dersom vi leser teksten nøye) er at Kallikles angivelig mener at menneskets essens er nært knyttet til den øvrige naturen, og at menneskets tilsynelatende irrasjonelle begjær og lidenskaper er like sunne for oss som gaupas trang til å jakte, eller fiskens trang til å svømme. Sokrates kon nok sies å i større grad mene at menneskets essens er gitt ved dets fornuft, som er skjenket oss av gudene, og at vi gjennom å anvende vår fornuft og samvittighet tar del i det guddommelige fellesskapet.

En annen ting vi er nødt til å erkjenne, er Kallikles' skille mellom *fysos* og *nomos* (natur og konvensjon), hvor han gjør rede for naturens moral og den menneskeskapte, konvensjonelle moral. Her tar Kallikles ingen forbehold for livsdygdene eller fornuften for øvrig, men forkaster Sokrates' argumentasjon som tomt vrøvl. Det fremkom meg ved både første og andre lesning av *Gorgias* at Kallikles' standpunkter bærer en slående likhet til den argumentasjon, samt dekonstruksjon av konvensjonell moral som jeg tidligere har støtt på i *Moralens Genealogi* av den tyske eksistensialisten Friedrich Nietzsche. Kallikles taler for den sterkes rett og beskriver menneskets moralske normer som "slavemoral" (Schlabenmoral, anyone?). Han sier også at en dag vil det fødes en mann som vil heve seg over denne svakhetsdyrkelsen og knuse den konvensjonelle moral under fot. Kanskje var det nettopp Nietzsches liv og virke som Kallikles her spådde. Altså kan vi for klarhetens skyld best beskrive Kallikles' moralske standpunkter som sosialdarwinistiske og amoralistiske. Ja, kanskje var Kallikles - dersom han ikke var Platons imaginære påfunn for diskusjonens skyld - en av antikkens aller første amoralister?

Skal vi videre behandle uenigheten mellom Sokrates og Kallikles, er det viktig at vi først avgrenser et par definisjoner som er sentrale i denne diskusjonen, nemlig det gode og det onde. Slik jeg har forstått det, snakker ikke de to om godhet og ondskap i den "kristne" forstand som almuen i dag er tilvendt, og som tar utgangspunkt i en viss grad av holdningsetikk, men heller et mer praktisk begrep som i hovedsak favner det gjeve og det slette; eller det dugelige og udugelige om du vil. Etersom vi nå har avgrenset disse definisjonene, kan vi gå løs på de forskjellige standpunktene.

Kallikles mener at den etikk som Sokrates gir uttrykk for, innebærer en moral som er satt i system for å gavne den svake. Han kritiserer verdien av måtehold og ellers tradisjonelle former for "godhet", som etter Kallikles'

mening best kan beskrives som ren selvfornektelse. Vi er her vitne til en viss idealisering av det "naturlige", og det naturlige later til å være synonymt med det gode i Kallikles' argumentasjon; dog å appellere til det naturlige i dag er en kjent tankefeil, og at ingenting virkelig er rettferdiggjort i kraft av at det er "naturlig". Man støter på den samme argumentasjonen i forbindelse med alternativ "new age" medisin, hvor uttrykket "naturlig" anvendes til det kjedsommelige for å lokke letturte kunder. Dermed er ikke denne argumentasjonen nødvendigvis god nok til å rettferdiggjøre Kallikles' standpunkt. Skjønt det at noe er naturlig ikke i seg selv er nok til å rettferdiggjøre standpunkter utledet utelukkende fra det, er det også meget suspekt å utlede argumenter om godt og ondt fra et religiøst standpunkt. Å utlede argumenter fra hellige skrifter og myter, eller et hvilket som helst verdensbilde hvor guds eksistens er et sentralt aksiom, vil jeg si er minst like suspekt som å appellere til naturen - om ikke mer, da vi har større reelt belegg for å ta utgangspunkt i den materielle verden og de fysiske lover som hersker den, enn et flyktig og svevende gudsbegrep som hverken er tilgjengelig for de begrensede sansene eller intellektet.

Kallikles ser ut til å mene at det gode og rettferdige er styrke, makt, intellekt, utøylet begjær og lidenskap, mens Sokrates klart og tydelig påpeker at det gode er å ha dyd, og at dette er den eneste rettferdige måten å leve på. Sokrates gjendriver Kallikles' påstander én etter én. Han spør blant annet hvorvidt flertallet er sterkere enn enkeltindividet; noe Kallikles går med på. Sokrates viser så til at flertallet i de fleste tilfeller er uvettig, og består av de han beskriver som "uinnvidde" (som ikke har tilgang til sannheter gjennom filosofi), og at disse - som både kan være uvettige og feige, og attpåtil lar seg forføre av hensynsløse retorikere - kan undertrykke den gode og rettferdige ved den sterkestes rett. Videre spør han hvorvidt den som har størst makt i byen også har størst glede; noe Kallikles mener må følge av nødvendighet. Sokrates spør så om den som tilrøver seg tyrannmakt og kan drepe både med rette og urette vil bli lykkelig; noe Kallikles igjen sier seg enig i. Sokrates påpeker her at det er bedre å lide urett enn å øve urett, som Kallikles er uenig i. Sokrates mener at den beste måten å holde sjelen ren, samt fri for byrder og kvaler, er ved å alltid gjøre det rette. Den som øver urett gjør altså noe skammelig, som gjør dette til et større onde enn å lide urett, da den som får frarøvet både eiendom, venner og livet med ikke har noe å skamme seg over. Ja det er kanskje til og med noe edelt ved å lide urett, da du slipper å tynges av skam, og attpåtil gjør deg fortjent til større kompensasjon for dine lidelser i det hinsidige.

Gjennom videre diskusjon kommer det frem at de uvettige og feige, og de vettige og modige har omtrent like grader av lykke og ulykke, og at de opplever nesten like mye godhet og ondskap. Sokrates presiserer at det å være i nærhet av godhet, gjør en god, mens det å være i nærhet av ondskap gjør en ond. Med denne argumentasjonen kan det være vanskelig å henge med i svingene, da det ikke later til å følge av nødvendighet at å oppleve ondt, gjør en ond, og at å oppleve godt, gjør en god; snarere tvert imot! Slik mange har hevdet, er det nemlig kontrasten mellom det gode og det onde, som gjør det gode så lokkende. For uten ondskap ville vi vel ikke klart å avgrense det gode? Og jeg vil si at å bære vitne til ondskap kan gjøre et menneske bedre, og at kun å oppleve godhet kan gjøre et menneske blind for den lidelse hun eventuelt påfører andre.

Med fare for å gjengi hele *Gorgias* fra ende til annen - og attpåtil kjede leseren - vil jeg her gi meg med min langdratte eksemplifisering, og heller begrunne mine egne anskuelser av dialogens problematikk. Ved første lesning av *Gorgias* må jeg innrømme at jeg ga Kallikles rett, kanskje i større grad enn han fortjener. Jeg anklaget selv Sokrates for å sette Kallikles til veggs med den samme retorikken som Kallikles anklaget Sokrates for å bedrive, slik at både Gorgias og Polos måtte gi seg. Det sistnevnte står jeg fortsatt fast ved, og mener jeg har tilstrekkelig grunnlag for. Jeg mener Sokrates driver retorisk lureri og unødvendig ordkløyveri som ikke holder mål med den ærlighet og ydmykhet som han påberoper seg. Dette er en teknikk jeg synes han bør ha holdt seg for god for. Kallikles får knapt rom til å presisere sine standpunkter og avgrense sine egne definisjoner. Samtalen styres derimot på Sokrates' premisser og problematikken blir bearbeidet med hans egne forståelser av hva Kallikles hevder. Sokrates gjør dette i form av stråmenn hvor han karikerer enkelte av Kallikles' resonnementer og nærmest stikker kjepper i hjulene på ham når han tvinges til å akseptere Sokrates' antakelser; enten han gjør det som følge av sin egen skamfølelse, eller med henblikk på å drive samtalen til veis ende så fort som mulig, slik at samtalen slipper å "snuble omkring uten hode".

Jeg tror at dersom Kallikles hadde fått frie tøyler til å begrunne og forsvare sine egne resonnementer, ville samtalen endt annerledes enn slik den gjorde, og kanskje ville flere av antikkens tenkere etter Platon sagt seg enig i Kallikles' synspunkter. Jeg tror at Platon med vilje gir Sokrates overtaket i denne dialogen; for det første fordi han ønsker å advare andre mot de farene som denne amoralismen medfører - og for det andre fordi Platon og Sokrates deler den dualistiske tankegangen, hvor det guddommelige er det mest høyverdige man kan rette sitt liv etter. Jeg tror derfor at jeg med en viss trygghet kan fastslå at Platon med vilje har gjort Kallikles mer naiv i sin tankegang enn det som ellers ville vært høvelig for å føre en mer konstruktiv og dyptgående analyse av rett moral, samt å jevne spillebanen for en mer rettferdig diskusjon.

Jeg må ærlig innrømme en viss tilbøyelighet fra min egen side for det amoralistiske og gudløse, gitt min avsmak for min egen lutherske dannelselse, og følgelig min forkastelse av den kristne etikk. Jeg har derfor få problemer med å akseptere Kallikles' skille mellom natur og konvensjon, og at konvensjonene er menneskeskapte og tilgjort av natur. Jeg synes likevel at denne herremoralen som Kallikles gir uttrykk for er noe problematisk, i alle fall dersom han virkelig mente det da han sa seg enig i Sokrates' gjendrivelsler. Jeg, som Kallikles mener også at det ikke nødvendigvis er bedre å lide urett enn å øve urett, da å lide urett er ubehagelig, og at jeg ikke forventer noen form for godtgjørelse i det hinsidige. Selv tar jeg utgangspunkt i at dette livet på vårt fysiske plan av eksistens, er det eneste vi kjenner, og at det er det vi gjør klokest i å ta utgangspunkt i når vi vurderer hvordan vi best skal leve. Altså er jeg ikke i stand til å akseptere å bli utsatt for all verdens elendighet fra en annens hånd, nemlig fordi jeg mener at det ikke er mer igjen av meg når jeg er død.

Misforstå meg rett; Sokrates har mange relevante innvendinger. Var det bare så vel at hans idealisme ble etterlevd av alle og enhver, hadde jo jorden blitt det reneste paradiset! Dessverre mangler Sokrates' etiske standpunkter den praktiske anvendbarhet som ville gjort den holdbar i vårt samfunn; da særlig slik vårt samfunn er strukturert i dag. Jeg ser for meg at Sokrates' idealsamfunn kunne oppnås i et lite Epikureansk kollektiv der alle elsker hverandre og deler goder, nesten lik en anarko-kommunistisk ønskedrøm. Dessverre

vil vi nok aldri oppnå et slikt utopi all den tid vi lever her på jorden. Menneskets lidenskaper er sterkere enn at de simpelthen lar seg tøyte og temme; i hvert fall i et samfunn hvor gud for lengst er død.

Jeg må for øvrig gi Sokrates rett i hans allegori om de lette krukene, hvor umettelige sjeler forsøker å fylle lette krukker med et såld som de henter vann med fra en brønn. Det er det nærmeste psykoanalyse vi kommer i hele dialogen. Som vi vet, har det seg jo slik med menneskene at når vi opplever noe godt og/eller behagelig (selv om disse to ikke nødvendigvis er det samme), trigger det en nytelsesreaksjon i oss. Problemet med dette er at når en nytelse er opplevd og husket, vil det kreve en større og sterkere nytelse i neste omgang for å fylle skoene til den første. Slik ser vi jo at er tilfellet både med rusmidler og annen luksus; siden den edruelige og asketiske vil få en større nytelsesfølelse av de mindre goder som for den kongelige lengst er gått i glemmeboken, og som for ham havner nederst på ønskelisten. Jeg synes dette er et godt argument for måtehold, da denne måten å tøyte lidenskapen og begjæret på er en sunn måte å opprettholde balanse i livet, slik at en kan leve livet uten å se seg blind på sine goder og med det samme bli fullstendig apatisk til egen væren. Dette er noe jeg mener er nødvendig for å opprettholde et sunt sinn, så vel som et godt liv.

Vi kan se dette i sammenheng med det Sokrates sier om legekunst kontra snadderproduksjon, eller skjønnhetspleie kontra kroppsøving. Jeg mener det er viktig i det gode liv å vende blikket fremover med hensyn til det gavnlige og sunne som vil gagne en på lang sikt. Dette er noe mange gjør feil i når de først lærer om Epikur. De tror at hedonisme kun baserer seg på nytelsesbasert glede, og glemmer at den langvarige gleden er så mye viktigere enn den kortvarige og flyktige gleden. Så klart er det ingen skam i å unne seg en utskjeing når man kan avse det, men man skal ikke la det gå en til hodet heller. Jeg motsetter meg sterkt asketiske livsstiler med selvtukt, selvfornektelse og unødvendig disiplin, men jeg mener også at en gjerne drar nytte av å ta seg selv i nakkeskinnet før det går over styr. En må huske på at det en gjør bør man gjøre *for hvis skyld* man gjør det. Altså er det nødvendig å måtte gjennomgå enkelte prøvelser for å styrke seg selv og samtidig gjøre livet bedre. En går jo tross alt ikke til legen for å bli stukket med nåler og kuttet i, samt svelge vonde medisiner til ingen nytte. Man gjør det for å bli frisk, og for å kunne gå på nok en fyllekule om man vil. Og hva fyllekulen angår, er det jo ikke slik at man nødvendigvis drikker sprit fordi man liker det, men fordi man liker rusen. Ta bare en titt på heroinisten som er nødt til å injisere stoffet direkte i øyeeplet fordi han knapt har blodårer igjen på kroppen; eller den nikotinavhengige som stikker sneipen i strupehullet, eller dytter snusposen opp i endetarmen fordi hun klarte å etse vekk alt som er av munnhule og skiller mellom sistnevnte og bihulene. Det er klart som Azurkysten på sensommeren at det ikke er det grann behagelig å ha snus i endetarmen, eller å måtte trenge seg inn mellom rumpeballene med gummihansker for å grave det ut igjen; men nå er jo dette et skrekkeksempel, og vi får jo aldeles håpe med alle fingre krysset at ingen lar sine lidenskaper gå såpass langt som jeg her har eksemplifisert; men det hersker ingen tvil om at enkelte jo lar begjærene gå dem til hodet, og at å tøyte enkelte lidenskaper absolutt er til det beste for den enkelte, så vel som omgivelsene.

Jeg vil si at hvorvidt man sier seg enig med Kallikles eller Sokrates er gitt ved i hvor stor grad man lar seg styre av tradisjoner og andre mennesker, så vel som hvilket livssyn en har. Den tradisjonelle og religiøse vil

nok i de aller fleste tilfeller si seg enig med Sokrates, og hevde at Kallikles' synspunkter ikke vil føre til annet enn kaos og uorden. For min egen del er det nettopp noe ved dette kaoset som tiltaler meg. Til en viss grad frydes jeg av uorden og strid, da dette er naturens virkelige væren. Lidelse! angst og stridighet. Det er dette som er virkelig. katt tar mus, og gaupe tar hjort. Likedan er det med menneskene. Vi er pattedyr tross alt. Vi lever våre liv i evig misunnelse, sjalusi, skadefryd og krangel. Visst har vi medfølelse, kjærlighet, og glede; men ikke overfor det som gjør oss vondt og som aldri kan gagne oss. Vi fordømmer det som er ubrukelig for oss, og vi utnytter attpåtil han som er svakere enn oss, enten vi gjør det bevisst eller ubevisst, for vi trekkes unektelig mot det som er til gagn for oss og våre egne.

Sokrates hevder at hvis noen øver urett mot oss, er det de som skjemmes; og verre er det om de ikke straffes med rette, for da vil sjelen deres aldri renskes for den tilsmussethet den har kommet til skade for å pådra seg. Jeg sier meg uenig i dette. Den samvittighetsløse og sosiopatiske føler ingen skam, og kjenner knapt noen annen straff en vold eller å bli fratatt goder og privilegier. Jeg kan i hvert fall med den sikreste sikkerhet at hvis noen hadde drept min bror, eller voldtatt min kjæreste, søster eller mor, ville jeg latt det gå dem riktig ille; og var det opp til meg ville de få smake døden ved min hånd. Ikke tale om at jeg ville latt den samvittighetsløse gå fri med ugjerninger som blekksøl på sitt hjerte. Jeg ville heller gjort mitt ytterste for å stille ham for retten, eller selv å utøve den straff jeg etter min hevnjerrighet ser nødvendig.

Skjønt jeg ved nærmere lesning av *Gorgias* måtte gi Sokrates rett i mer enn det jeg i begynnelsen var villig til, må jeg likevel innrømme at jeg er mest enig med Kallikles når alt kommer til alt. Jeg er tross alt ikke villig til å gå med på alle av Sokrates sine resonnementer, definisjoner, slutninger eller premisser; og derfor kan jeg heller ikke si meg enig i alle konklusjoner som han utleder fra disse. Var det opp til meg, ville jeg gitt Kallikles mer albuerom og bedre mulighet til å begrunne sine synspunkter, for så å komme med innvendinger eller sette ham til veggs om omstendighetene krevde det; men det "publikumsfrieriet" som Sokrates anklages for, synes jeg til en viss grad er rett og rimelig. Han fikk tross alt ikke rykte på seg for å være kverulerende helt uten grunn.

Alt i alt vil jeg si at dersom en spår at man en gang kommer til å måtte stå til ansvar for sine handlinger i det hinsidige, må en for all del nekte seg både det ene og det andre, samt tøyse alle de begjær en ser nødvendig. Dette vil i så fall ikke være til skade for andre enn en selv, og man vil ha levd et liv med kneputer og hjelm og hva mere er for å unngå guds straff. Jeg mener derimot at det gode man gjør, bør man gjøre for godhetens skyld, og selve gleden av å glede andre, hvis ikke er man en tosk som handler rett. en guds marionett. Slik jeg ser det handler livet om å bryte disse lenkene, og se forbi sløret av mystisisme som preger manges liv, for så å avdekke den nakne verden slik at man kan søke etter det gode i seg selv. Mangelen på gud rettferdiggjør ikke all verdens elendighet, udugelighet og ondskap. Og om man kun unngår å slå ihjel sin neste fordi presten har sagt det vil forårsake en evighet med pinsler, blir man ikke annet enn en simpel og forskremt dukke. En skal ikke alltid være god, og maktutøvelse har ofte sitt gagn og grunn, men også denne råskapen bør øves med måtehold, slik at en unngår å bli en tyrann. Derfor er den beste løsningen på hvordan man lever et godt og rettferdig liv, at man rett og slett finner en gylden middelvei mellom harme og

barmhjertighet, så man hverken blir slave eller slavedriver. Slik vil man kunne bidra til å opprettholde en symbiotisk harmoni med omverdenen, uten å måtte ty til noen ekstreme ytterligheter.
